

ВІДГУК

офіційного опонента канд. пед. наук, доц. Присяжнюк Л.А. на дисертацію Захарасевич Наталії Володимирівни “Підготовка майбутніх вихователів до рольової діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Рецензована робота актуалізує поки що скупі напрацьовані у педагогічній науці напрям – професійна підготовка майбутніх вихователів до здійснення педагогічного супроводу входження дитини в соціум, прийняття нею його норм і правил, набуття досвіду соціально-рольової ідентифікації. Важливого значення набуває ця проблема у зв'язку з реалізацією основних положень Закону України “Про дошкільну освіту”, Базового компонента дошкільної освіти в Україні, які визначають пріоритет соціально-моральних аспектів особистісного розвитку дошкільника.

Неспростовним є факт, що практика формування в дітей дошкільного віку навичок соціально прийнятої поведінки та досвіду рольової діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти має дещо стихійний характер і часто функціонує окремо від теорії. Тому постає необхідність у розгляді сутності досліджуваних явищ із позицій нормативно-методологічних, загально-педагогічних і методичних. Акценти в підготовці вихователя мають бути перенесені з вивчення стандартних, інваріантних станів на механізми, які б забезпечували формування у студентів гнучкого педагогічного мислення, активно-дієвої позиції стосовно предмету майбутньої професійної діяльності.

Зазначена логіка стала основою для розгортання дослідження Наталії Володимирівни, яке, без сумнівів, можна назвати сучасним й актуальним для нової ситуації функціонування дошкільної і вищої освіти в Україні. Воно безпосередньо пов'язане з розробкою і впровадженням новим вимог до підготовки кваліфікованих фахівців у системі освіти, їх узгодження з міжнародними стандартами. Дисертаційна робота є однією із таких, що дає

імпульс для наукового осмислення педагогічної тактики і стратегії модернізації ролі, функцій, змісту і технологій освітнього процесу в системі вищої педагогічної освіти, продиктованої вимогами Болонської декларації та прийнятими відповідно до неї Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Концепції розвитку педагогічної освіти.

Автором вдало, на нашу думку, визначено конкретну проблему, окреслено межі вірогідного й прогнозованого шляху її вирішення на теоретико-методологічному та методичному рівнях.

Аналіз дисертаційного дослідження з позицій оцінки його новизни презентує наступне. На постановному етапі дослідниця, демонструючи чітку і зрозумілу логіку, у систематизованому вигляді здійснила дефінітивно-сутнісний аналіз вихідних понять дослідження, узагальнила пошукові напрацювання, які стосуються вітчизняних та зарубіжних наукових традицій дослідження проблеми підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в закладах дошкільної освіти. Дістали розгорнуте тлумачення й авторське уточнення погляди науковців на сутність та структуру ключового поняття “рольова діяльність” та дотичних до нього: “роль”, “рольова поведінка”, “рольова взаємодія”, “рольова компетентність”, “рольова модель”. Кожне з них чітко відмежовано від споріднених, в межах кожного окреслено обсяг та індикатори вияву, здійснено ідентифікацію співвідносно до психологічного віку дітей, що забезпечило адекватне застосування дефініцій у процесі наукового пошуку. Ґрунтовний дефінітивний аналіз означених понять дозволив автору визначити сутність, уточнити зміст та виявити особливості професійної підготовки майбутніх вихователів до організації та керівництва рольовою діяльністю дітей дошкільного віку.

У дисертаційній роботі дослідниця цілком слушно акцентує увагу на правомірності виділення специфічних аспектів професійної підготовки вихователя до організації рольової діяльності дошкільників з урахуванням її компонентів – когнітивного, ігрового, комунікативного – та психологічних особливостей її вияву в межах вікових періодів.

Справляє позитивне враження значна кількість використаних у процесі теоретичного аналізу джерел (228 найменувань), доречних цитувань, привертає увагу проблемний спосіб викладу матеріалу: через зіткнення поглядів різних авторів, тлумачення полеміки дослідників, тяжіння дослідниці до узагальнень і критичних висновків.

Здійснюючи теоретико-методологічне обґрунтування умов ефективної підготовки майбутніх вихователів до організації рольової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти дисертантка спирається на методологічні засади педагогічної освіти, що надає роботі сучасного виразу й перспективного спрямування. Це *гуманістичний підхід* з розглядом його ціннісних домінант для педагогічної професії; *особистісно зорієнтований підхід* – як орієнтир у побудові освітнього процесу у закладі вищої освіти на визнанні пріоритету особистісного розвитку майбутнього педагога; *компетентнісний підхід* – що дозволяє змодельовати освітній результат у його діяльнісному вимірі, з погляду суспільних вимог; *рефлексивний підхід* – як передумова професійного саморозвитку й самовдосконалення студента у процесі його фахової підготовки; *контекстний підхід* – що спрямовує навчальну діяльність майбутнього педагога в контекст його майбутньої професійної діяльності. Визначені методологічні опори дозволили дослідниці вибудувати стратегію розв'язання окресленої проблеми та спрогнозувати шляхи її реалізації на практичному рівні.

На підставі ґрунтовного дослідження сутності вихідного поняття дослідження – професійна підготовка майбутніх вихователів до рольової діяльності дошкільників – автор доходить висновку, що результатом такої підготовки є готовність педагога до організації і керівництва рольовою діяльністю дітей дошкільного віку, яку Наталія Володимирівна позиціонує як інтегроване особистісне утворення, що виявляється в мотиваційно-цільовому, когнітивному, діяльнісному та рефлексивному компонентах і забезпечує здатність вихователя розвивати рольову діяльність дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Дисертанткою детально розгорнено аналіз критеріїв та

показників сформованості компонентів досліджуваної якості, зокрема: мотиваційно-цільового, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного.

Виведені дослідницею інтегровані рівні достатньо диференційовані за змістом: градація ступенів вияву якостей рівномірна й відчутна між рівнями. Критичний, низький, достатній і високий рівні представлено в їх вичерпній характеристиці з урахуванням функціональної своєрідності компонентів готовності вихователя до організації і керівництва рольовою діяльністю дошкільників.

Результати здійсненого теоретичного пошуку стали підставою для розгортання дисертанткою дослідницької діяльності в напрямі розробки цілісної концепції підготовки майбутніх вихователів до організації рольової діяльності дітей дошкільного віку. У цьому контексті автором були доцільно визначені педагогічні умови ефективної підготовки вихователів до організації рольової діяльності дошкільників, які системно відображають внутрішні зв'язки між компонентами досліджуваного педагогічного процесу з урахуванням специфічних особливостей майбутньої професійної діяльності.

Дослідницею розроблено струнку й умотивовану структурно-функціональну модель підготовки майбутніх вихователів до організації та керівництва рольовою діяльністю дітей, що увиразнює зміст і процес на всьому діапазоні навчання у закладі вищої освіти. Дисертантка, оперуючи напрацьованими даними, аргументує необхідність виділення цільового, змістово-діяльнісного, результативного блоків та відповідних їм компонентів, взаємодія яких забезпечує цілісність та функціональність спеціальної підготовки майбутніх вихователів, дозволяє створити мотиваційно-креативне середовище задля їх професійної реалізації.

Значущим є діагностичний матеріал, зібраний на основі ретельно відпрацьованого експерименту. Продуктивні і цікаві методи та методики, напрацьовані й відкориговані у процесі дослідження, виявляють надійність розробленої стратегії.

Слід наголосити та теоретичній і практичній значущості результатів масового експерименту, який здійснювався на базі семи закладів вищої освіти з охопленням 319 здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра (3-4 курси) спеціальності “Дошкільна освіта” та 68 вихователів закладів дошкільної освіти, що дало змогу врахувати варіативні умови підготовки вихователя в Україні.

Запропонована автором технологія педагогічного супроводу підготовки майбутніх вихователів до рольової діяльності дітей дошкільного віку є достатньо вмотивованою, відображає логіку розгортання процесу професійної підготовки майбутніх фахівців й ураховує специфіку досліджуваної діяльності.

Підготовчо-мотиваційний етап охоплював навчальні дисципліни циклу професійної підготовки і спрямовувався на ознайомлення студентів з базовими категоріями порушеної проблеми, розвиток мотиваційної сфери майбутніх вихователів, активізацію їхніх пізнавальних інтересів.

Змістово-практичний етап передбачав реалізацію в освітньому процесі ЗВО авторського спеціального курсу “Рольова діяльність дітей дошкільного віку”, а також роботу студентів із розвитку рольової діяльності дітей під час педагогічної практики. Його метою було: поглибити знання студентів про специфіку рольової діяльності дітей дошкільного віку, ознайомити з методикою розвитку рольової діяльності дошкільників; сформувати відповідні професійні уміння і навички.

На *результативному етапі* майбутні вихователі мали змогу закріпити одержані знання, уміння і навички у процесі виконання практико-зорієнтованих завдань на заняттях, а також під час проходження педагогічної практики.

Кожен із етапів передбачав створення відповідного методичного забезпечення. Серед них: оригінальні й адаптовані інтерактивні методики, комплекси творчих завдань, проблемні технології, імітаційні ігри і ситуації тощо. Опис експерименту рясніє цікавими фактами, оригінальними розробками.

Кількісні дані контрольного етапу експерименту засвідчили, що запропоновані умови відзначаються ефективністю і стабільністю результатів,

що дає змогу використовувати їх у масовій педагогічній практиці закладів вищої педагогічної освіти, у післядипломній практиці на різних етапах підвищення кваліфікації педагогів.

Усі наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є повно й вичерпно аргументованими; їх вірогідність, новизна і повнота викладу у 19 публікаціях та апробація на 7 науково-практичних конференціях різних рівнів свідчать про високий рівень наукової кваліфікації здобувача.

Усе вище зазначене дозволяє зробити висновок, що Захарасевич Н.В. вдалося зреалізувати важливе наукове завдання – розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати систему підготовки майбутніх вихователів до організації та керівництва рольовою діяльністю дошкільників і тим самим створити надійне підґрунтя для наукових пошуків у царині теорії і методики навчання майбутнього вихователя.

Відзначаючи високий кваліфікаційний рівень виконаного дослідження, прирощення знань в обраній галузі, відзначимо низку питань, які потребують пояснень і уточнень. Зокрема:

1. Вживання у тексті понять “дошкільний навчальний заклад”, “вищий начальний заклад” не відповідає вимогам Закону України “Про освіту” (2017). І хоча в темі дисертаційного дослідження, яка погоджена (протокол №3 від 29.03.2016 р.) та уточнена (протокол №4 від 27.04.2016 р.) в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук України таке формулювання має місце, прийнятий у 2017 році Закон України “Про освіту” унормовує вживання таких понять, як “заклад дошкільної освіти” (ЗДО), “заклад вищої освіти” (ЗВО). Оскільки дисертаційне дослідження захищається після прийняття зазначеного Закону, усю термінологію у тексті дисертації доцільно привести у відповідність до його вимог. Те саме стосується й уживання у роботі поняття

“навчально-виховний процес” замість “освітній процес” (згідно із Законом).

2. У тексті дисертації часто здійснюється дефінітивний аналіз цілком очевидних для науковця понять, як-от: *методологічний підхід, методологія* (с.30-31), *структура* (с.89), *критерії, показники* (с.96), *рівні* (с.98), *педагогічні умови* (с.100-102), *моделювання* (с.115-118), *принципи* (с.124-125), *методи, прийоми* (с.131), *педагогічне дослідження* (с.136), *науковий експеримент* (с.137), що значно переобтяжує зміст роботи. Вважаємо, що кваліфікаційна робота не є звітом автора про здійснений науковий пошук, у ній має бути вичерпно і повно викладено зміст **власних досліджень** здобувача наукового ступеня. До того ж аналізовані поняття мають дотичне відношення до проблеми дослідження, а не безпосередньо обслуговують її.
3. Відсутність історико-педагогічного аналізу, на наш погляд, дещо збіднює дослідження, позбавляє автора можливості здійснити оцінку напрацьованого протягом багатьох років досвіду розв’язання досліджуваної проблеми та інтегрувати його в площину її реалізації на сучасному етапі.
4. У контексті академічної автономії закладів вищої освіти розробка освітньо-професійних програм та вибір навчальних дисциплін здійснюється на розсуд кожного окремо взятого закладу. Тому вважаємо, що пропонуваній дисертанткою спецкурс “Рольова діяльність дітей дошкільного віку” не може бути масовим явищем і стосуватися усіх педагогічних ЗВО. Як варіант, він може пропонуватися в статусі вибіркової навчальної дисципліни, включеної до циклу професійної підготовки освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти (бакалавра) спеціальності 012 “Дошкільна освіта” або ж, що найвірогідніше, теми спецкурсу можуть бути інтегровані у зміст навчальних дисциплін

обов'язкової та вибіркової складових навчальних планів закладів вищої освіти за означеною спеціальністю.

5. У змістово-діяльнісному блоці структурно-функціональної моделі процесу підготовки майбутніх вихователів до організації рольової діяльності дітей дошкільного віку дослідниця виокремлює *професійно-діяльнісний компонент*, наповнюючи його таким змістом: планування аудиторних занять з посиленням практичного компонента; моделювання занять та ігор для організації рольової діяльності дошкільників; використання розробок студентами під час педагогічної практики. Вважаємо, що запропоновані види діяльності, реалізуючи компетентнісний і контекстний підходи, цілком очевидно вплітаються в канву технологічного компонента. Зокрема, моделювання занять та ігор є однією з форм організації квазіпрофесійної діяльності студентів, виконання професійних функцій під час педагогічної практики – форма навчально-професійної діяльності. А тому виокремлення професійно-діялісного компонента, на нашу думку, є недоцільним.

Наведені міркування і зауваження не впливають на позитивну оцінку виконаної роботи.

Автореферат відбиває основні положення дисертації. Публікації автора, в цілому, відповідають спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

З огляду на актуальність дослідження, масив і цінність напрацьованих результатів, важливість і новизну теоретичних і практичних висновків, їх достатню апробацію на практиці та у публікаціях автора, вважаємо, що дисертаційне дослідження “Підготовка майбутніх вихователів до рольової діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах” відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, внесеними

згідно Постанов Кабінету Міністрів України за №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., та №567 від 27.07.2016 р.). Це дає підстави для присудження Захарасевич Наталія Володимирівна наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

Л.А.Присяжнюк,
кандидат педагогічних
наук, доцент

23 03.04.15/395
11 18

14 11 18
Присяжнюк Л.А.
11 18

